

ORGANIZACJE ZAWODOWE



Mgr Andrzej Kempa
Łódź – WiMBP

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich jest największą organizacją zawodową w sferze kultury skupiającą bibliotekarzy i pracowników informacji naukowej zatrudnionych w bibliotekach podległych różnym resortom. Jest nie tylko najstarszą organizacją w Polsce, ale też jedną z najstarszych na świecie. Polskę wyprzedzają: Stany Zjednoczone (1876), Wielka Brytania (1877), Japonia (1892), Austria (1896), Szwajcaria (1897), Niemcy (1900), Dania (1905), Francja (1906), Belgia (1907), Holandia (1908), Norwegia (1913) i Szwecja (1917)¹.

W 1906 roku grono historyków z kręgu *Przeglądu Historycznego* zainicjowało powstanie Towarzystwa Miłośników Historii, którego zadaniem było popieranie badań historycznych i ich popularyzacja poprzez odczyty, wystawy i działalność wydawniczą. Pierwszym prezesem Towarzystwa został wybitny historyk, etnograf i sławista Aleksander Jabłonowski (1829-1913), zaś od 1911 roku znany adwokat i publicysta, historyk amator i badacz dziejów Warszawy Aleksander Kraushar (1843-1931). Wśród członków Towarzystwa znaleźli się również warszawscy bibliotekarze. W marcu 1915 roku, z inicjatywy ówczesnego dyrektora Biblioteki Ordynacji Kasińskich, Ignacego Tadeusza Baranowskiego (1879-1917), powstała w ramach Towarzystwa Komisja Historii Książnic i Wiedzy Bibliotecznej, wkrótce przemianowana na Wydział Historii Książnic i Bibliotekoznawstwa – pierwsze na ziemiach polskich zrzeszenie bibliotekarzy, bibliografów i miłośników książek². Wydział najwięcej uwagi poświęcił

¹ Jan Wołosz: Ruch biblioteczny w Polsce i jego rola – próba zarysu. Cz. 1. *Bibliotekarz* 2007 nr 7/8 s. 2

² Pierwszą książką firmowaną przez Towarzystwo Miłośników Historii i jego Wydział Historii, Książnic i Bibliotekoznawstwa była niewielka objętościowo broszura Bolesława Olsze w i c z a *Zbiory kartograficzne : (próba rekonstrukcji do katalogowania i konserwowania zbiorów kartograficznych)*. Warszawa 1915.

sprawie należytej organizacji bibliotek w odrodzonej Polsce. W skład zarządu weszli: I. T. Baranowski – przewodniczący, Mieczysław Rulikowski – wiceprezes, Faustyn Czerwijowski – sekretarz, Helena Drège – zastępca sekretarza.

W 1916 roku powołano w Wydziale komisję w celu zebrania materiałów do opracowania projektu ustawy bibliotecznej oraz komisję przygotowującą instrukcję katalogowania alfabetycznego. Opracowano harmonogram prac nad centralnym katalogiem bibliotek warszawskich, rozpoczęto przygotowywanie przewodnika po bibliotekach stolicy. Z inicjatywy Wydziału w roku akademickim 1916/1917 na wydziale humanistycznym Wyższych Kursów Naukowych podjęto wykłady księgoznawstwa, prowadzone przez M. Rulikowskiego i bibliotekarstwa przez Jana Muszkowskiego. Wydano wykład inauguracyjny M. Rulikowskiego *Zakres i zadania księgoznawstwa*. Od listopada do Wydziału weszli przedstawiciele warszawskich bibliotek powszechnych. Rozpoczęto prace nad statutem przyszłego Związku Bibliotekarzy Polskich. W grudniu powołano komisję, która przygotowała Ustawę (statut) ZBP, a 2 sierpnia 1917 roku szef Administracji przy Generałgubernatorstwie Warszawskim, Wolfgang von Kries, nadał ZBP osobowość prawną.

Zadaniem Związku miało być: „a) zjednoczenie prac bibliotekoznawczych, bibliologicznych i bibliograficznych oraz pogłębienie wiedzy w tym zakresie wśród pracowników zawodowych i wśród ogółu, b) czuwanie nad prawidłowym rozwojem polskich bibliotek, czytelni i archiwów, c) roztoczenie opieki nad warunkami pracy zawodowej”. Ustawa przewidywała prowadzenie działalności wydawniczej: wydawanie czasopism oraz prac z dziedziny bibliotekoznawstwa, bibliologii i bibliografii. Działalnością Związku kierował pięcioosobowy zarząd, wybierany przez Walne Zgromadzenie na trzy lata zwykłą większością głosów. Członkowie Zarządu wybierali spośród siebie prezesa, sekretarza i skarbnika. Początkowo działalność Związku ograniczona została do obszaru Warszawy, po odzyskaniu niepodległości przez Polskę została rozszerzona na całe terytorium Rzeczypospolitej. W latach 1919-1939 powstały koła terenowe ZBP w Łodzi i Krakowie (1919), Poznaniu i Lwowie (1920), Wilnie (1923), Warszawie (1924), Zagłębiu Dąbrowskim (1931), Lublinie (1935) i Katowicach (1937). Koło lwowskie obejmowało swoim zasięgiem województwa: lwowskie, stanisławowskie, tarnopolskie i wołyńskie, zaś Koło wileńskie województwa: wileńskie, białostockie i nowogródzkie.

W latach międzywojennych prace Związku skupiły się przede wszystkim wokół zagadnień związanych z organizacją bibliotek i konsolidacją życia bibliotekarskiego w Kraju. Podejmowano próby rozwiązywania takich problemów, jak ustawodawstwo biblioteczne, rejestracja druków, egzemplarz obowiązkowy, utworzenie biblioteki narodowej, opracowanie jednolitych przepisów katalogowania i kształcenie bibliotekarzy. Zajmowano się też szkoleniem i doksztalcaniem kadry bibliotekarskiej oraz sprawami bytowymi pracowników bibliotek. Związek prowadził działalność naukową, wydawniczą i metodyczno-instruktażową.

W 1926 roku, w czasie obrad II Zjazdu Bibliofilów, wybrano Radę ZBP, która jako centralna władza związkowa kierowała pracą całej organizacji. Co roku odbywały się zebrania delegatów kół, systematycznie pracowały sekcje i komisje problemowe. Oprócz wydawnictw zwartych Związek wydawał dwa czasopisma fachowe: *Bibliotekarz* (od 1919) i *Przegląd Biblioteczny* (od 1927 roku).

Najważniejsze zagadnienia dotyczące organizacji bibliotekarstwa, bibliografii i nauki o książce omawiano na ogólnopolskich zjazdach bibliotekarskich. Cztery zjazdy: we Lwowie (1928), Poznaniu (1929), Wilnie (1932) i Warszawie (1936) poświęcone były m.in. działalności bibliotek w warunkach kryzysu gospodarczego i podkreśleniu roli książki, czytelnictwa i bibliotek w życiu kulturalnym społeczeństwa.

W 1926 roku ZBP przystąpił do Międzynarodowego Komitetu Bibliotek i Bibliografii (International Library and Bibliographical Committee), przemianowanego w 1929 roku na Międzynarodową Federację Stowarzyszeń Bibliotekarzy (International Federation of Library Associations – IFLA), a w roku 1937 – do Międzynarodowej Komisji Normalizacyjnej (International Committee for Standardization).

Wybuch II wojny światowej przerwał działalność Związku. W latach 1939-1945 podziemna Rada ZBP działała w ograniczonym zakresie, zabiegając głównie o zabezpieczenie zbiorów bibliotecznych przed kradzieżami. Członkowie Związku gromadzili literaturę konspiracyjną, nielegalnie udostępniali zbiory biblioteczne dla celów tajnego nauczania i dostarczali materiały uczonym.

Wznowioną w 1945 roku działalność rozwijał Związek, kładąc szczególny nacisk na sprawy organizacyjne, szkoleniowe i wydawnicze. Podjęto starania o zapewnienie bibliotekom podstaw prawnych i finansowych sprzyjających tworzeniu ogólnokrajowej sieci bibliotek. Dzięki staraniom Związku powołano Naczelną Dyрекcję Bibliotek w Ministerstwie Oświaty (1946), rozpoczęto tworzenie szkół bibliotekarskich na poziomie średnim i wyższym. Z inicjatywy Związku i przy poparciu władz uczelni została utworzona w Uniwersytecie Łódzkim pierwsza w Polsce katedra bibliotekoznawstwa. W Łodzi powstał Państwowy Instytut Książki pełniący funkcję instytutu badań bibliotekoznawczych i czytelniczych. W 1946 roku wznowiono wydawanie *Bibliotekarza*, a rok później *Przeglądu Bibliotecznego*, zaś w 1949 roku powołano do życia *Poradnik Bibliotekarza*, początkowo jako dodatek do *Bibliotekarza*, potem jako samodzielne czasopismo. Odnowiono kontakty z IFLA, przerwane przez stronę polską w latach 1950-1955.

Połączenie w roku 1946 bibliotekarzy i archiwistów w jednym Związku Bibliotekarzy i Archiwistów Polskich (ZBiAP) nie przyniosło spodziewanych korzyści i doprowadziło z czasem do wystąpienia archiwistów ze Związku i powołania do życia w 1953 roku Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich (SBP) – organizacji społecznej o charakterze fachowym i naukowym, skupiającej pracowników bibliotek oraz osoby związane zawodowo i naukowo ze sprawami bibliotekarstwa. W skład pierwszego zarządu ZBiAP wszedł jako I zastępca przewodniczącego dr Stanisław Konopka, dyrektor

Głównej Biblioteki Lekarskiej, ale po niespełna roku ustąpił z tego stanowiska i z funkcji członka Zarządu Głównego.

Podstawowym ogniwem Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich jest koło, w skład którego wchodzi członkowie zatrudnieni w jednej instytucji lub członkowie, zatrudnieni w bibliotekach, w których nie zdołano powołać do życia koła, np. w bibliotekach uczelnianych, gdzie stopień zainteresowania przynależnością do SBP jest nikły. Chlubnymi wyjątkami są samodzielne koła SBP przy Bibliotece Głównej Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu i Bibliotece Głównej Uniwersytetu Medycznego w Gdańsku.

Koła na terenie miasta lub powiatu tworzą oddziały SBP, oddziały zaś wchodzi w skład okręgu. Na czele organizacji stoi Zarząd Główny SBP, powoływany przez najwyższą władzę, jaką jest Krajowy Zjazd Delegatów SBP.

Krajowy Zjazd Delegatów jest uprawniony do nadawania, na wniosek Zarządu Głównego, godności członka honorowego. Członkiem honorowym Stowarzyszenia może zostać osoba, a więc nie tylko członek SBP, zasłużona dla bibliotekarstwa lub informacji naukowej. W latach 1927-2009 nadano godność członka honorowego 70 bibliotekarzom polskim i jednemu cudzoziemcowi. Wśród członków honorowych znajduje się przedstawiciel bibliotekarstwa medycznego Bolesław Howorka, wieloletni dyrektor Biblioteki Głównej Akademii Medycznej im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, a także piszący te słowa, w latach 1974-1980 zastępca dyrektora Biblioteki Głównej Akademii Medycznej w Łodzi.

Zarząd Główny powołuje lub zatwierdza istniejące sekcje, komisje i zespoły problemowe. Kadencja Zarządu Głównego i innych ogniw Stowarzyszenia trwa cztery lata.

W celu integracji środowiska bibliotekarskiego został ustanowiony w 1961 roku z inicjatywy SBP „Dzień Bibliotekarza”, przemianowany w 1994 roku na „Dzień Bibliotekarza i Bibliotek”. Uchwałą ZG SBP (1983) została ustanowiona nagroda naukowa SBP im. Adama Łysakowskiego za prace badawcze o dużym znaczeniu dla rozwoju teorii i praktyki bibliotekarstwa i informacji naukowej oraz Nagroda Młodych SBP im. Marii Dembowskiej przyznawana od 2002 roku autorom najlepszych prac magisterskich.

Stowarzyszenie nagradza wyróżniających się członków organizacji Odznaką Honorową SBP i medalem „W dowód uznania” za zasługi dla bibliotekarstwa oraz SBP, zaś biblioteki medalem „Bibliotheca Magna Perennisque” – najwyższej rangi odznaczeniem Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Nadawany jest instytucjom społecznym, organizacjom i zespołom za wybitne dokonania lub działalność na rzecz rozwoju bibliotekarstwa polskiego i upowszechniania książki w społeczeństwie polskim oraz za zasługi dla SBP.

Zadaniem SBP jest m.in.: inicjowanie i prowadzenie prac naukowych oraz rozwój i upowszechnianie wiedzy z zakresu nauki o książce, bibliotekoznawstwa,

bibliografii i informacji naukowej. Organizacja włączyła się aktywnie w rozwój sieci ośrodków informacji i dokumentacji naukowej, zwracała uwagę na problemy czytelnictwa, bibliografii i służby informacyjnej bibliotek, organizacji bibliotek fachowych, budownictwa bibliotecznego i modernizacji bibliotek, podejmowała próby analizy stanu i kierunków rozwoju bibliotekarstwa z perspektywy końca ubiegłego i początku obecnego stulecia, opiniowała projekty norm prawnych w zakresie bibliotekarstwa zawarte w kolejnych ustawach o bibliotekach (1968, 1997). W latach 90. XX wieku rozwinęły się oprócz sprawdzonych sposobów aktywizacji środowiska bibliotekarskiego, jak zjazdy i konferencje, również nowocześniejsze formy działania, jak sympozjum, forum, warsztaty organizowane przy finansowym wsparciu Ministerstwa Kultury, samorządów lokalnych i sponsorów. W ostatnich latach tematyka zjazdów, narad, konferencji i sympozjów dotyczyła aktualnych problemów organizacyjnych i prób ukierunkowania działalności bibliotek w zmieniającej się rzeczywistości, unowocześnienia organizacji bibliotek i automatyzacji procesów bibliecznych, nowych form działalności bibliotek, kształcenia zawodowego i etyki oraz wizji polskiego bibliotekarstwa w perspektywie wejścia do Unii Europejskiej. Po wejściu do Unii wzrosła rola konferencji międzynarodowych, w których uczestniczą wybitni przedstawiciele bibliotek zagranicznych i znani eksperci w zakresie organizacji i finansowania bibliotek w ramach określonych programów unijnych.

Stowarzyszenie wydaje pięć serii wydawniczych: *Bibliotekarze Polscy we Wspomnieniach Współczesnych* (od 1991 r.), *Nauka – Dydaktyka – Praktyka* (od 1994 r.), *Formaty i Kartoteki* (od 1998 r.), *Propozycje i Materiały* (od 1995 r.), *Biblioteczka Poradnika Bibliotekarza* (od 2002 r.). Oprócz książek SBP wydaje czasopisma: *Bibliotekarz*, *Poradnik Bibliotekarza*, *Przegląd Biblioteczny* i *Zagadnienia Informacji Naukowej*. Informację bieżącą zapewnia *Biuletyn Informacyjny ZG SBP*, dostępny w formie drukowanej i elektronicznej na platformie cyfrowej SBP.

W obecnej trudnej sytuacji gospodarczej i ekonomicznej „Stowarzyszenie powinno funkcjonować jako jednostka strategiczna dla polskiej kultury i społeczeństwa informacyjnego, realizująca swoją działalność w zakresie stymulowania rozwoju bibliotekarstwa, budowania tożsamości zawodu bibliotekarza i integracji środowiska bibliotekarskiego”, jak wynika ze „Strategii Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich na lata 2010-2021”, zaakceptowanej przez Krajowy Zjazd Delegatów w Konstancinie w dniu 31 maja 2009 roku. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich „obecnie stoi [...] przed koniecznością zdynamizowania swojej działalności i zwiększenia zasięgu oddziaływania, zwłaszcza wobec obserwowanej mniejszej aktywności społecznej bibliotekarzy oraz zaangażowania administracji rządowej w opracowywanie nowych regulacji pragmatyki zawodu bibliotekarskiego, dostosowanych do aktualnych wyzwań”³.

³ Program działania SBP na lata 2009-2013. *Biuletyn informacyjny Zarządu Głównego SBP* 2009 nr 1 s.134

Obecnie, według danych na koniec kwietnia 2009 roku, Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich liczy 8456 członków, zrzeszonych w 16 okręgach, 58 oddziałach i 304 kołach⁴. Tymczasem bibliotekarzy zatrudnionych w bibliotekach medycznych i deklarujących swą przynależność do SBP jest zaledwie 65, w tym 14 emerytów⁵. W okręgu lubelskim 11 bibliotekarzy medycznych włączyło się w strukturę Akademickiego Koła SBP, w okręgu zachodniopomorskim 4 bibliotekarzy medycznych pracuje w Bibliotece Głównej Pomorskiej Akademii Medycznej w Szczecinie. Cecylia Judek, przewodnicząca okręgu zachodniopomorskiego, wspólnie z dyrektorem Biblioteki szukają sposobów na zaktywizowanie środowiska. Dodać tu warto, że w czasie tegorocznego Tygodnia Bibliotek koleżanki z Biblioteki PAM włączają się aktywnie w działalność koła bibliotek naukowych okręgu i wspólnie organizują kiermasze i akcję charytatywną na rzecz chorej wnuczki jednej z bibliotekarek⁶.

Przykład ciekawych form pracy dla środowiska stanowi działalność koła SBP przy Bibliotece Głównej Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu. Przez wiele lat koło nie przejawiało żadnej działalności. Reaktywowane 13 grudnia 1996 roku, liczyło 14 członków. Jego przewodniczącą została mgr Ewa Grzędzilewska, od 2005 roku mgr Strzelecka-Żyromska. Obecnie koło zrzesza 22 członków, w tym dwóch emerytów. Działalność koła jest ściśle związana z pracą zawodową, a dotyczy głównie samokształcenia. Jego członkowie byli autorami dwóch biogramów zamieszczonych w *Słowniku bibliotekarzy województwa poznańskiego 1918-1998*. Koło organizuje spotkania, podczas których członkowie wymieniają doświadczenia zawodowe, dokonują przeglądów prasy fachowej, dzielą się doświadczeniami w pracy z czytelnikiem, dyskutują na temat zastosowania nowoczesnych systemów do procedur bibliotecznych, korzystania z baz danych, serwisów informacyjnych, konsorcjów bibliotecznych, dzielą się sprawozdaniami z udziału w konferencjach krajowych i zagranicznych. Członkowie koła zorganizowali Tydzień Bibliotek w macierzystej Bibliotece i uczestniczyli w I Forum Oddziału Poznańskiego SBP (23 maja 2009), którego celem była integracja poznańskiego środowiska bibliotekarskiego.

Członkowie koła – Bolesław Howorka (1999) i Aniela Piotrowicz (2007) – byli wyróżnieni prestiżową Nagrodą Główną im. Andrzeja Wojtkowskiego⁷.

W dniu 7 grudnia 1995 roku odbyła się w Łodzi konferencja na temat „Automatyzacja bibliotek łódzkich dziś i jutro”, zorganizowana przez zarząd okręgu SBP i Bibliotekę Główną Akademii Medycznej w Łodzi. Referaty zostały opublikowane w książce pod tym samym tytułem.

⁴ Sylwia Błażczyk: Sprawozdanie z działalności ogniw terenowych Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w kadencji 2005-2009, *Biuletyn informacyjny Zarządu Głównego SBP* 2009 nr 1 s. 72

⁵ Informacje uzyskane od dyrekcji bibliotek uczelni medycznych i przewodniczących okręgów i oddziałów SBP

⁶ List Cecylii Judek z dnia 25 maja 2009 roku do autora artykułu

⁷ List Alicji Strzeleckiej-Żyromskiej z dnia 27 maja 2009 roku do autora artykułu

Wprawdzie tylko nieznaczny odsetek ogółu zatrudnionych w bibliotekach medycznych pracowników należy do właściwej dla naszego zawodu organizacji, uznałem za stosowne podzielić się z Koleżankami i Kolegami nie zrzeszonymi swoją wiedzą o Stowarzyszeniu Bibliotekarzy Polskich, którego jestem członkiem od prawie pół wieku.

Bibliografia

K e m p a Andrzej: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. W: Słownik polskich towarzystw naukowych. T. 1. Towarzystwa naukowe działające obecnie w Polsce. Red. nauk. Barbara S o r d y ł o w a . Warszawa 2004 s. 309-315, zawiera bibliografię

Kronika Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich 1917-2000. Praca zbiorowa/pod red. Andrzeja K e m p y . Warszawa 2000

K e m p a Andrzej: Kronika Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich 2001-2005. Suplement. Warszawa 2006

K e m p a Andrzej: Kronika Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich 1917-2007. Warszawa 2007

